

De samenstelling van de kandidatenlijsten in de Vlaamse partijen

door Jan CEULEERS,

Docent aan de Vrije Universiteit Brussel

en Lieven DE WINTER,

Navorser aan het Europees Universitair Instituut te Firenze.

★

Het is al eerder en elders aangetoond dat de samenstelling van de kandidatenlijsten een even zo belangrijk moment in het verloop van het verkiezingsproces is als het uitbrengen van de kiezerstem op de dag van de stembusgang (1). Het is immers gebleken dat de aanvaarding van de kandidaten en de bepaling van hun volgorde op de lijst determinerend is voor hun eventuele verkiezing binnen de grenzen van het aantal behaalde zetels door de lijst. Op enkele hoogst zeldzame uitzonderingen na slaagt immers een kandidaat er niet meer in, althans bij parlementsverkiezingen, de volgorde op de lijst om te gooien door middel van zijn voorkeurstemmen. Het ligt dan ook voor de hand dat de strijd om een (verkiesbare) plaats op de lijst, met de daaraan verbonden zekerheid ook gekozen te zullen worden, gestreden wordt in de partijen zelf, onttrokken aan het oog van de grote meerderheid van de kiezers.

De partijen wenden daartoe verschillende technieken aan, gaande van het organiseren van interne voorverkiezingen, over congressen en ledenvergaderingen, tot bestuursberaadslagen.

(1) W. DEWACHTER, De samenstelling der lijsten, hfdst. III, in : W. DEWACHTER, *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel*, Antwerpen, 1967, blz. 110-166.

W. DEWACHTER, « De voorverkiezingen tot samenstelling van het Belgisch parlement », in *Onze Alma Mater*, 1970, XXIV, nr. 3, Leuven, blz. 156-172.

W. DEWACHTER, « De machtstoewijzingsfunctie van de voorkeurstemmen bij de Belgische parlementsverkiezingen », in *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 1979, XCII, blz. 492-505.

L. DE WINTER, « Twintig jaar polls, of de teloorgang van een vorm van interne partijdemocratie », in *Res Publica*, 1980, XXII, nr. 4, blz. 563-585.

In deze bijdrage hebben wij willen nagaan volgens welke regels de Vlaamse partijen hun kandidatenlijsten samenstellen en in welke mate zij die ook hebben gevolgd met het oog op de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985.

Twee opmerkingen :

a) Wij hebben ons onderzoek beperkt, wegens de beschikbare ruimte en tijd, tot de lijsten voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers ; het stelsel van getrapte aanwijzing van de senatoren bemoeilijkt overigens zeer een soortgelijke studie.

b) Graag hadden wij onze studie uitgebreid tot de Franstalige partijen. De samenwerkingsbereidheid, die wij hebben ontmoet bij de Vlaamse partijen, hebben wij echter niet in dezelfde mate aan Franstalige zijde gevonden. Wij hebben dan ook gemeend te moeten afzien van een fataal onvolledig en allicht niet accuraat overzicht van de toestand in de partijen in het zuiden des lands. Toch hebben wij een uitzondering gemaakt voor de Parti Socialiste, waarvoor wij in vogelvlucht enkele onderzoeksresultaten publiceren die de voortzetting vormen van soortgelijk studiewerk dat wij bij vorige verkiezingen eveneens hebben verricht (zie noot 4).

De Socialistische Partij (SP).

De nationale statuten van de SP leggen geen algemene of bijzondere regels op, volgens welke de lijstensamenstelling dient te verlopen. Het staat elke arrondissementsfederatie vrij naar eigen believen een procedure te bepalen. Gebeurlijke geschillen kunnen wel worden voorgelegd aan de zgn. administratieve commissie (2).

Er bestaan echter statutaire beperkingen met betrekking tot niet-geoorloofde cumulaties en leeftijd. De arrondissementsfederaties oordelen evenwel over mogelijke afwijkingen.

Op twee na, hebben de arrondissementsfederaties hun lijsten samengesteld via bestuursvoorstellen, waarover op congressen werd gedelibereerd en gestemd.

De twee arrondissementsfederaties, die deze procedure niet hebben gevolgd, hielden het bij voorverkiezingen (« poll ») ; het zijn Antwerpen

(2) Zie : I. VANPOL, « Morfologie van de Vlaamse politieke partijen in 1982 », in *Res Publica*, Politiek Jaarboek, 1983, XXV, nr. 2-3, blz. 445-447.

en Turnhout, die ook bij vorige gelegenheden deze werkwijze hebben gehuldigd (3).

Van de 32 SP-gekozenen in de Kamer van Volksvertegenwoordigers hebben bijgevolg er 7 hun mandaat te danken aan een poll (d.i. 21,9 %) en 25 aan een congres (d.i. 78,1 %). In 1981 bedroegen deze percentages 23,1 resp. 76,9.

Overzicht :

Arrondissementsfederaties	Poll	Congres	+/-
Brussel-Halle-Vilvoorde	—	3	+ 1
Antwerpen	5	—	—
Mechelen	—	1	—
Turnhout	2	—	+ 1
Leuven	—	3	+ 1
Tongeren-Maaseik	—	2	—
Hasselt - Sint-Truiden	—	3	+ 1
Gent-Eeklo	—	3	+ 1
Oudenaarde	—	—	—
Aalst	—	2	—
Dendermonde	—	1	—
Sint-Niklaas-Waas	—	1	—
Brugge	—	2	+ 1
Veurne-Diksmuide-Oostende	—	1	—
Ieper	—	—	—
Kortrijk	—	2	—
Roeselare-Tielt	—	1	—
	7	25	+ 6

Deelneming van de SP-leden aan de poll.

Interne voorverkiezingen zijn de meest rechtstreekse vorm van ledeninspraak in de samenstelling van de lijsten, dit in tegenstelling tot de procedures van getrapte verkiezingen bij congressen, waarbij de leden slechts onrechtstreeks, via de aanwijzing van afgevaardigden al dan niet bekleed met een imperatief mandaat, kunnen participeren aan de lijstenvorming. Aangezien dergelijke voorverkiezingen geen enkele opkomstverplichting impliceren en de leden bijgevolg vrij oordelen of ze van de hun geboden gelegenheid om de lijsten te formeren gebruik maken of niet, is het nuttig te onderzoeken welk beeld de deelneming aan de polls biedt.

(3) J. CEULEERS, « La composition des listes électorales aux partis socialistes », in *Res Publica*, 1982, XXIV, nr. 1, blz. 63-71. Zie ook van dezelfde auteur : « De lijstensamenstelling in de BSP », in *Res Publica*, 1972, XIV, nr. 2, blz. 239-260 ; « De lijstensamenstelling in de BSP », in *Res Publica*, 1974, XVI, nr. 3-4, blz. 373-386 ; « De lijstensamenstelling in de Belgische Socialistische Partij », in *Res Publica*, 1977, XIX, nr. 3, blz. 411-421.

Graad van deelneming aan de polls (4)

Federatie	Deelnemers	Leden	%	Kiezers	%
Antwerpen	9.116	20.447	44,6 (1981 : 43,3)	141.443	6,4 (1981 : 7,2)
Turnhout	2.229	4.696	47,5 (1981 : 45,9)	48.063	4,6 (1981 : 5,5)
	11.345	24.145	46,9 (1981 : 43,7)	189.506	6,0 (1981 : 6,8)

In vergelijking met de verkiezingen van 1981 is er een lichte stijging in de deelnemingsgraad vast te stellen, in de beide federaties. Toch blijkt één op twee leden geen belangstelling te tonen voor deze voorverkiezingen. Ze schijnen er zich niet van bewust te zijn dat de aanwijzing van de kandidaten en hun volgorde op de lijsten bepalend zijn voor het uiteindelijk aanschijn van de fractie, veel meer dan het naamstemmen op de verkiezingsdag. De vraag mag derhalve opnieuw worden gesteld (5) of de poll-techniek in de praktijk nog wel de grote democratische waarde heeft die er aan wordt verleend.

In de rand weze overigens nog vermeld dat de rangschikking van de kandidaten, zoals die door de poll is bepaald, weliswaar is gerespecteerd voor de verkiesbare plaatsen, maar dat een federaal congres in Antwerpen in september 1985 met 70 % van de stemmen heeft beslist de duwersplaats, die door de poll van februari was toegewezen aan F. De Booserie,

(4) Ter documentatie geven wij hier ook een overzicht van de ons bekende PS-polls en een vergelijking van de deelnemingsgraad met de voorgaande verkiezingen.

Federatie	Deelnemers	Leden	%	Kiezers	%
Luik	11.442	31.732	36,1	156.336	7,3
Bergen	8.042	12.729	63,2	68.562	11,7
Namen	5.699	7.200	79,2	60.950	9,4
Hoel-Borgworm	4.500*	10.000*	45,0	48.882	9,2

* raming

Federatie	1971	1974	1977	1981	1985
Luik	52,5	45,5	45,5	45,6	36,1
Charleroi	62,7	62,0	60,2	58,2	??
Bergen	68,9	66,7	61,7	70,9	63,2
Namen	??	??	50,3	??	79,2

In de federaties Bergen, Charleroi, Zinnik, Thuin, Hoel-Borgworm, Luik, Dinant-Philippeville en Namen werd een poll georganiseerd (totaal 23 gekozenen). In de overige federaties werd de lijst gevormd door een congres (totaal 11 gekozenen). Een kandidaat werd buiten poll op een verkiesbare plaats gerangschikt door een congres (J. Mottard in Luik).

(5) Wij deden dat reeds in onze bijdrage over de parlementsverkiezingen van 8 november 1981 in *Res Publica*, 1982, XXIV, nr. 1, blz. 66.

te reserveren voor een Paks-kandidaat, met name L. Boon, militant van de Landelijke Bediendencentrale.

In de overige federaties werden de lijsten gevormd via getrapte formules, afhankelijk van de federale statuten. Over het algemeen verloopt de procedure volgens volgend stamien :

- het arrondissementsbestuur vraagt hetzij bij de afdelingsbesturen hetzij rechtstreeks bij de leden kandidaturen op ;
- de kandidaatstellingen worden in de afdelingen (ledenvergaderingen) besproken en al dan niet gesteund ;
- het arrondissementsbestuur maakt een modellijst op, rekening houdend met geografische spreiding en politiek gewicht van de kandidaat en diens afdeling ;
- het arrondissementscongres stemt hetzij over het geheel van de voorgestelde modellijst hetzij kandidaat per kandidaat ; het congres bestaat uit afgevaardigden van de afdelingen a rato van hun respectief ledenaantal.

Het ligt voor de hand dat in een dergelijk stelsel van opeenvolgende selecties de positie, die de kandidaat plaatselijk in zijn afdeling en op het arrondissementeel en zelfs nationaal niveau inneemt een doorslaggevende rol speelt bij zijn uiteindelijke aanvaarding als kandidaat en zijn plaats-toewijzing op de lijst.

De nieuwe SP-kamerfractie.

De parlamentsverkiezingen hebben zeven nieuwe gezichten in de Kamer gebracht. Het zijn Karel Van Miert (Brussel-Halle-Vilvoorde), Edgard Coppens (Brussel-Halle-Vilvoorde), Aloïs Beckers (Turnhout), Frank Vandebroecke (Leuven), Jan Verheyden (Hasselt-Sint-Truiden), Pierre Deweydt (Gent-Eeklo) en Pierre Chevalier (Brugge). Zes hebben hun verkiezing te danken aan winstzetels ; één aan de overstap van een vroegere titularis naar de Senaat (Roger De Wulf, vervangen door Edgard Coppens). De overige kamerleden zijn op post gebleven. De vernieuwing (21,8 %) is bijgevolg bijna uitsluitend te danken aan stemmen- en zetelaanwas. In tegenstelling tot vorige verkiezingen hebben leeftijdsgrens en cumulatieverboden geen rol gespeeld ; dit is allicht toe te schrijven enerzijds aan de betrekkelijk lage gemiddelde leeftijd van de SP-kamerleden als gevolg van een vroeger gevoerde drastische verjongingskuur bij het politiek personeel, anderzijds aan het vrij consequent aangehouden cumulatieverbod tussen een nationaal en een plaatselijk mandaat van burgemeester of schepen in een grote gemeente (alleen Jef Ramaekers, na 1981 burgemeester geworden van Mechelen, en Vic Vanderheyden, schepen in Halle, vormen een uitzondering).

De Operatie Paks.

Kenschetsend voor de SP-kamerlijstvorming in 1985 is haar zo goed als rimpelloos verloop. Er hebben zich nergens incidenten voorgedaan die de samenstelling wezenlijk hebben bemoeilijkt.

Even heeft het er naar uitgezien dat de zgn. operatie Paks voor deining zou zorgen. Op 22 april 1985 stelden SP-voorzitter Karel Van Miert en LBC-secretaris Paul Pataer, samen met een aantal socialistische vooraanstaanden (W. Claes en L. Tobback) en ACW-militanten op een persconferentie een samenwerkingsakkoord tussen de Socialistische Partij en christelijke vakbondsmensen voor, bekend geworden onder het letterwoord PAKS (Progressief Akkoord van Kristenen en Socialisten). Er was ondermeer afgesproken dat minimum twee verkiesbare plaatsen zouden worden gegarandeerd op de SP-lijsten voor de parlementsverkiezingen (6).

Het akkoord was, met instemming van het nationaal partijbureau, met een groep ACW-ers onder leiding van Paul Pataer afgesloten. De autonomie van de federaties verhinderde echter dat de nationale partijleiding kon opleggen in welke federaties PAKS-kandidaten op verkiesbare plaatsen zouden worden geplaatst. Bovendien bleek alras dat Paks zelf niet zo vlot geschikte kandidaten kon vinden.

Vooraf rond de figuur van Paul Pataer is er wat deining ontstaan. Pataer, Gentenaar, rekende erop in het arrondissement Gent-Eeklo de tweede plaats op de senaatslijst te kunnen bezetten. Het federaal congres stemde enerzijds wel in met de openstelling van de lijsten voor Paks-kandidaten, maar rangschikte Pataer op de vierde (onverkiesbare) plaats op de senaatslijst. Hij werd uiteindelijk na de verkiezingen gecoopteerd.

Slotsom van de hele operatie : geen enkele Paks-er is op een verkiesbare plaats terecht gekomen, behoudens allicht in het arrondissement Sint-Niklaas, waar Paul Schroyens tweede werd gerangschikt op de kamerlijst (de strijdplaats), maar bij gebrek aan de (verhoopte) zetelwinst niet verkozen raakte.

De Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV)

De procedure.

De nationale partijstatuten bevatten enkele artikels die betrekking hebben op de verkiezingen, inzonderheid de lijstensamenstelling (artikels

(6) *De Nieuwe Maand*, jg. 28, nr. 4, mei 1985, blz. 2-6.

XVI, XVII, XX en XXI). Ze komen samengevat neer op volgende regels, die alle arrondissementsfederaties dienen na te leven :

- streven naar minimum éénviufde vrouwen ;
- verbod tot cumulatie van de mandaten van parlamentslid en burge-meester of schepen in gemeenten met meer dan 30.000 inwoners, met evenwel mogelijkheid tot afwijking of verzoek van de arrondissementsfederatie door het nationaal partijbureau ;
- leeftijdsgrens van 65 jaar voor kandidaatstelling, met mogelijkheid tot afwijking verleend door het nationaal partijbureau.

Het nationaal partijbureau en de partijraad kunnen ook aanbevelingen doen met betrekking tot de lijsten ; dergelijke nationale aanbevelingen zijn er evenwel niet geweest in 1985 (7).

Voor het overige staat het elke federatie vrij naar eigen goedvinden haar eigen statuten, en dus ook de procedure voor de samenstelling van de kandidatenlijsten vast te leggen.

In de regel functioneren in elke arrondissementsfederatie twee bestuurs-echelons : het *dagelijks bestuur* of *bureau*, bestaande uit één afgevaardigde per afdeling, aangevuld met de nationale mandatarissen (ongeveer 20 man) enerzijds, en het *arrondissementscomité* of *-raad*, bestaande meestal uit de arrondissementele congresafgevaardigden of uit een aantal afgevaardigden uit de afdelingen naar verhouding tot het aantal leden, aangevuld met de mandatarissen (ongeveer 150 à 300 man). Uitzonderlijk is er ook nog een algemene ledenvergadering werkzaam.

De lijstvorming in de zeventien PVV-federaties verloopt volgens een gelijkaardig stamien : vooreerst stelt het eerste echelon (het dagelijks bestuur) een modellijst op, die vervolgens ter goedkeuring wordt voorgelegd aan het tweede echelon (comité). De goedkeuring kan verleend worden over het geheel van de lijst dan wel, ingeval van geschil, door een stemming naam per naam. Hoe dan ook, na de goedkeuring door het comité zijn de lijsten definitief.

De lijstenvorming op het veld :

De lijstenvorming is niet in alle arrondissementen zonder problemen gegaan. In Brussel-Halle-Vilvoorde kwam het tot een stemming naam per naam in het politiek bureau (d.i. het tweede echelon) voor het lijst-trekkerschap. Francis Vermeiren haalde het met 25 stemmen tegen 17 stemmen voor Anne-Marie Neyts-Uyttebroeck.

Ook in het arrondissement Leuven waren er spanningen rond de figuren van Georges Sprockeels (schepen in een stad met meer dan 30.000

(7) Statuten van de PVV, goedgekeurd door het Congres te Gent, 15 mei 1982.

inwoners) die op de modellijst als eerste werd geplaatst door het dagelijks bestuur, en Louis Pans (aftredend kamerlid) wiens kandidatuur door het bestuur niet werd gehonoreerd. De lijst werd evenwel in globo aanvaard door het comité.

In Gent-Eeklo kwam het tot een stemming in het comité tussen Ignace Van Belle (aftredend) en André Denijs (aftredend) voor de derde en de vierde plaats. Van Belle haalde net één stem minder dan Denijs (30/31), zodat hij van de derde plaats in 1981 naar de vierde in 1985 zakte, een niet-onbelangrijke wijziging in het vooruitzicht van een zetelverlies (dat zich inderdaad heeft voorgedaan).

In het arrondissement Veurne-Oostende-Diksmuide kwam het tot spanningen rond de opvolging van aftredend kamerlid Raoul Bonnel, schepen in Oostende, die werd getroffen door het cumulatieverbod. Na bemiddeling van de nationale voorzitter werd, ondanks de door de Oostendse afdeling gevraagde naamstemming, de modellijst aanvaard met als nieuwe lijsttrekker aftredend senator Marcel Decoster (Diksmuide).

Ook Ieper heeft moeilijkheden gekend die de bemiddeling van de nationale voorzitter hebben genoodzaakt. In wezen draaide het geschil rond de opvolging van senator Hilaire Lahaye en de ambities van zijn zoon Martial als lijsttrekker voor de Kamer. Uiteindelijk haalde de burgemeester van Poperinge, Marc Mahieu, het voor het kamerlijsttrekkerschap; overigens werd hij niet verkozen.

Komen en gaan.

De PVV-kamerfractie heeft een gevoelige wijziging ondergaan in haar samenstelling als gevolg van de jongste verkiezingen.

Verdwenen zijn Marilou Van de Poel-Welkenhuyzen (naar Senaat en zetelverlies), Ignace Van Belle (zetelverlies), Albert Claes (leeftijdsgrens en cumulatieverbod), Louis Pans (geen kandidaat meer), Jos Daems, Georges Anthuenis (naar Senaat), Dieudonné Horlait (zetelverlies), Raoul Bonnel (cumulatieverbod), Marcel Heughebaert (zetelverlies) en Fernand Colla (leeftijdsgrens); in totaal 10, dit is bijna de helft van de huidige fractie (22 leden) of éénderde van de vorige fractie (28 leden).

Nieuwkomers zijn: Patrick Dewael (nationaal partijsecretaris), die in Tongeren-Maaseik de plaats inneemt van Fernand Colla, Jacques Devolder (schepen in Brugge), die Albert Claes vervangt, Paul Vandermeulen (aftredend senator), die in Leuven Louis Pans opvolgt, Francis Vermeiren (aftredend senator), die in Brussel-Halle-Vilvoorde Dieudonné Horlait verdringt en Marcel Decoster (aftredend senator) die in Veurne-Oostende-Diksmuide in de plaats komt van Raoul Bonnel.

De huidige kamerfractie telt aldus vijf nieuwe gezichten, d.i. 22,7%. Rekening houdend echter met de omstandigheid dat drie onder hen

gewezen senatoren zijn, die een overstap naar de Kamer hebben gemaakt, bedraagt de reële vernieuwingsgraad 9,1%. Daarbij mag niet uit het oog worden verloren dat de PVV tijdens de vorige legislatuur al drie kamerleden heeft vervangen door nieuwelingen: Louis de Greve door Dieudonné Horlait, niet herkozen; August de Winter door Willy Cortois, herkozen; en Willy De Clercq door Guy Verhofstadt, herkozen. Bovendien is een vernieuwing uiteraard moeilijker te realiseren in een fractie die meer dan éénvijfde van haar zetels heeft verloren bij de verkiezingen. De gevoelige wijziging in de samenstelling van de fractie is bijgevolg in eerste instantie toe te schrijven aan het zetelverlies, veeleer dan aan de verschijning van nieuwkomers.

Opvallend tenslotte in de PVV-kamerfractie is de vrij sterke gemeentelijke vertegenwoordiging (burgemeester en schepenen), zelfs van grote gemeenten. Luc Van de Velde (schepen in Mechelen), Willy Cortois (schepen in Vilvoorde), Jacques Devolder (schepen in Brugge), Georges Sprockeels (schepen in Leuven) en Francis Vermeiren (burgemeester van Zaventem). De eerste vier dienen krachtens de nationale partijstatuten te kiezen tussen hun kamerzetel en hun gemeentelijk mandaat, tenzij het nationaal partijbureau op voorstel van de arrondissementfederatie een afwijking toestaat. Een dergelijke afwijking werd evenwel niet verleend (8).

De Christelijke Volkspartij (CVP).

De procedure.

In de CVP-statuten staat één artikel dat met de lijstvorming te maken heeft (9). Het betreft artikel 37 dat enkele beginselen vastlegt waarnaar de arrondissementen zich moeten schikken.

- De verkiesbare titularisplaatsen worden toegewezen bij wijze van een algemene ledenpoll.
- De kandidaten mogen de leeftijd van 65 jaar niet hebben bereikt op verkiezingsdag. Afwijkingen kunnen worden toegestaan door het nationaal partijbestuur.
- De cumulatie van de mandaten van parlementslid en burgemeester of schepen of OCMW-voorzitter in gemeenten met 30.000 inwoners of meer is verboden.

(8) Verklaring ons afgelegd door het nationaal partijsecretariaat op 28 januari 1986.

(9) CVP-statuten en -reglementen, goedgekeurd op de congressen van 7-8 december 1974, 17-18 december 1977, 15-16 december 1979 en 13 maart 1982, gepubliceerd in *Tele-Veg*, december 1980.

- De modellijsten dienen vóór de ledenpoll ter goedkeuring te worden voorgelegd aan het nationaal partijbestuur.
- De arrondissementele poll-reglementen worden ter goedkeuring aan het nationaal partijbestuur voorgelegd.

De lijstensamenstelling verloopt op arrondissementeel niveau meestal volgens een vast stramen: al dan niet discrete contacten onder de verschillende geledingen (standen) met het oog op een evenwichtige en aanvaardbare dosering leiden tot een modellijst voor de verkiesbare plaatsen, opgemaakt door een zogenoemd poll-comité (een beperkte raad van wijzen), voorgelegd aan het arrondissementeel bestuur (dat krachtens de nationale partijstatuten de ontwerplijst doorstuurt naar het nationaal partijbestuur), vervolgens ter stemming gelegd op een algemene ledenvergadering of een congres (« poll »). In deze laatste fase dient minimum 25 % van de leden aan de stemming deel te nemen, zoniet is de uitslag niet geldig. De eventueel als gevolg van de poll gewijzigde lijst dient dan nog te worden bekrachtigd door het arrondissementeel bestuur, dat de lijst verder aanvult (niet verkiesbare plaatsen).

Begin 1985 heeft het nationale partijbestuur de arrondissementen geïnstrueerd de verrichtingen voor de lijstensamenstelling vóór de zomervakantie te organiseren en af te sluiten, opdat de kandidaten zich tijdig op de campagne zouden kunnen voorbereiden (10). De meeste arrondissementele besturen hebben zich aan deze richtlijnen gehouden; alleen Brugge, Ieper, Kortrijk en Oudenaarde sloten de lijsten pas af in september.

In de arrondissementen.

Ons onderzoek heeft uitgewezen dat de ledenpolls, waar wij dit hebben kunnen nagaan, geen wijzigingen hebben aangebracht in de ter stemming gelegde modellijsten. Deze vaststelling leidt tot het besluit dat niet zozeer de ledenpoll een belangrijk moment in de lijstensamenstelling is, dan wel de opstelling van de modellijst in het poll-comité (voorbereidende fase) en in het arrondissementeel bestuur (beslissende fase). In het arrondissementeel bestuur hebben de provinciale en nationale mandatarissen, alsmede de eerste opvolgers van Kamer en Senaat zitting. Hun invloed is bijgevolg niet te onderschatten op het cruciale ogenblik van de lijstvorming. De andere bestuursleden worden gekozen door het congres. Naargelang van het arrondissement kan het bestuur bestaan uit 30 à 100 personen.

(10) Het campagnehandboek, uitgegeven door de nationale partijleiding, was klaar op 30 juli 1985.

Het 25 %-deelnemingsquorum van de leden aan de poll-verrichtingen is niet altijd gehaald. Aan de hand van de ons bekende gegevens blijkt dat de opkomst in belangrijke arrondissementen als Brussel-Halle-Vilvoorde (20,7 %), Mechelen (12,2 %), Turnhout (22 %) aan de lage kant is uitgevallen. net als in een kleiner kiesgebied als Roeselare-Tielt. Desondanks werd de polluitslag als geldig aangezien.

In enkele arrondissementen heeft de lijstvorming problemen opgeleverd rond individuele personen of standen. In Brussel-Halle-Vilvoorde heeft het hoofdbestuur na een stemming nieuweling Erik Van Rompuy, schepen in Zaventem, de derde plaats toegewezen vóór aftredend kamerlid Achiel Diegenant. Overigens werd de modellijst voor de Kamer door slechts 59 % van de pollers aanvaard (Senaat : 76 %).

In Sint-Niklaas zijn er wat schermutselingen geweest rond de figuur van Lieven Lenaerts (schepen in Sint-Niklaas) en Ferdinand De Bondt (aftredend senator). Lenaerts eiste de lijsttrekkersplaats op (i.p.v. Miet Smet), maar werd door het arrondissementeel bestuur tweede geplaatst. De Bondt, wie de derde plaats op de kamerlijst werd aangeboden door het bestuur, heeft zich teruggetrokken.

In Oostende-Veurne-Diksmuide is de lijstensamenstelling moeilijk verlopen in verband met ACW-eisen voor een behoorlijker vertegenwoordiging. Met name had de vakbondsvleugel bezwaar tegen de toewijzing van de tweede (verkiezbare) plaats aan een middenstandsvertegenwoordiger (Fernand Ghesquière).

De nieuwe CVP-kamerfractie.

Er deden mede dank zij de zetelwinst heel wat nieuwelingen hun intrede in de Kamer.

Het zijn Erik Van Rompuy, Felicien Bosmans, Jozef Depré, Frans Cauwenberghs, Paul Hermans, Trees Vangoey, Edgard Vandebosch, Alex Vangronsveld, Tony Van Parijs, Johan Van Hecke, Johan De Roo, Lieven Lenaerts en Fernand Ghesquière. Twee aftredende senatoren zijn bovendien overgestapt naar de Kamer : Tijn Declercq en René Uyttendaele. In totaal telt de kamerfractie van de CVP 15 nieuwe leden, d.i. een vernieuwingsgraad van 30,6 %.

Kenschetsend voor de CVP-fractie is de sterke gemeentelijke invloed. Niet minder dan 14 kamerleden (of 28,6 %) zijn of waren op het ogenblik van hun verkiezing burgemeester of schepen in hun gemeente. Het zijn Paul De Keersmaeker (Asse, voorlopig vervangen wegens ministerambt). Erik Van Rompuy (Zaventem), Herman Suykerbuyck (Essen), Jos Ansoms (Wuustwezel), Theo Kelchtermans (Peer), Alex Vangronsveld (Lanaken), Paul Tant (Kruishoutem), René Uyttendaele (Wetteren), Lieven Lenaerts (Sint-Niklaas), Daniël Coens (Damme, voor-

lopig vervangen wegens ministerambt), Manu Desutter (Knokke), Cyriel Marchand (Veurne), Antoon Steverlynck (Anzegem) en Erik Vankeirsbilck (Ingelmunster).

Verdwenen uit de fractie zijn Georges Cardoen (naar Senaat), Frank Swaelen (naar Senaat), Boudewijn Franck (op niet-verkiesbare plaats), Alfons Coppeters (teruggetreden), Adh mar d'Alcantara (leeftijdsgrens), Elie Bockstal (zetelverlies), Adh mar Deneir (naar Senaat), Godelieve Devos (teruggetreden) en Lambert Kelchtermans (naar Senaat). Op die wijze werd ruim baan gemaakt voor vers bloed.

De Volksunie.

De procedure.

Het hoofdstuk 13 van de partijstatuten van de Volksunie is gewijd aan de samenstellingsprocedure voor de kandidatenlijsten bij verkiezingen (11).

De procedure omvat vier fazen :

a) de arrondissementsraad houdt een stemming over het behoud van de aftredende mandatarissen op hun plaats ; de uitslag van de stemming (bij gewone meerderheid) is bindend voor het kiescollege ;

b) de opmaak van de ontwerplijsten ; dit gebeurt door het arrondissementeel kiescollege, waarvan deel uitmaken het arrondissementbestuur (9 leden), de kantonnale gevolmachtigden, de aftredende parlementsleden en de effectieve en plaatsvervangende leden van de partijraad (in totaal 25 man) ;

c) de ontwerp-kandidatenlijsten worden ter goedkeuring voorgelegd aan de arrondissementsraad (ongeveer 100 à 150 man) ; de raad beslist met een tweederde meerderheid ;

d) de raad (d.i. de algemene partijleiding) bekrachtigt de kandidatenlijsten bij gewone meerderheid.

Er bestaat een onverenigbaarheid tussen het ambt van burgemeester of schepen en een parlementair mandaat, tenzij de arrondissementsraad, bij geheime stemming en individueel, de onverenigbaarheid opheft.

In de arrondissementen.

Al bij al is de lijstensamenstelling in de Volksunie vlot verlopen, op moeilijkheden in Antwerpen, Sint-Niklaas en Leuven na.

(11) Statuten van de Volksunie, hoofdstuk 13, Pollverrichtingen, art. 103 tot 108, alsmede art. 16.

In Antwerpen werd er geen akkoord bereikt over de ontwerp-kandidatenlijst voor de Kamer ; met name de afdelingen Antwerpen en Borgerhout stemmen er niet mee in en dreigen ermee zich terug te trekken. In de arrondissementsraad tekent zich een links-rechts-tegenstelling af die weerspiegeld wordt in de uitslag van de stemming : 72 stemmen voor, 69 tegen de ontwerplijst. De statutaire tweederde meerderheid is dus niet bereikt. Als gevolg daarvan trekken enkele kandidaten, onder wie Bart Vandermoere, zich van de lijst terug. Uiteindelijk wordt de aangepaste lijst bekrachtigd door de partijraad.

In Sint-Niklaas behoudt de arrondissementsraad in de eerste fase van de procedure aftredend kamerlid Jan Verniers niet als lijsttrekker. Het kiescollege zet daarop de burgemeester van Kruikeke, Antoine Denert op kop van de lijst (tweede fase). De arrondissementsraad wijst echter aftredend kamerlid Nelly Maes aan als lijsttrekker, evenwel in de eerste beurt niet met de statutaire tweederde meerderheid (57 voor, 42 tegen bij 3 onthoudingen). Uiteindelijk zijn er drie stembeurten én de steun van voorzitter Vic Anciaux nodig om de lijst goed te keuren. De partijraad heeft de lijst nadien bekrachtigd.

In Leuven tenslotte zijn er moeilijkheden met de afdeling Tienen, die de uitslag van de eerste fase van de procedure, m.n. het behoud van de aftredende parlementsleden op hun plaats, betwist. Als later de kandidatenlijst bovendien wordt goedgekeurd door de arrondissementsraad met de vereiste tweederde meerderheid, trekt Tienen zich terug, omdat zijn kandidaat slechts tweede is (Jos Weyne).

De nieuwe VU-kamerfractie.

Het verlies aan kamerzetels enerzijds en de statutaire regel dat de aftredende parlementsleden een voorkeurbehandeling krijgen bij de lijstensamenstelling anderzijds hebben desondanks meegebracht dat de vernieuwing in de VU-fractie toch nog tamelijk gevoelig is : 4 nieuwkomers op 16 leden, d.i. 25 %. Het betreft Hugo Coveliers (Antwerpen, i.p.v. Oktaaf Meyntjens), Johan Sauwens (Tongeren-Maaseik, zetelwinst), Paul Peeters (Brussel-Halle-Vilvoorde, i.p.v. Daan Vervaeet) en Jean-Pierre Pillaert (Roeselare-Tielt, i.p.v. Lode Van Biervliet).

Verdwenen zijn Raphaël Declercq (Brugge, zetelverlies), Oktaaf Meyntjens (Antwerpen, naar Senaat), Joos Somers (Mechelen, zetelverlies, naar Senaat), Johan De Mol (Dendermonde, zetelverlies), Paul Van Grembergen (Gent-Eeklo, zetelverlies, naar Senaat), Lode Van Biervliet (Roeselare-Tielt, teruggetreden), Jozef Valkeniers (Brussel-Halle-Vilvoorde, naar Senaat) en Jan Verniers (teruggetreden).

Mede doordat de Volksunie in het plaatselijke vlak niet zo sterk is doorgedrongen in het gemeentebestuur, hebben niet zoveel burgemeesters

en schepenen zitting in de Kamer. Overigens zijn de partijstatuten in dit opzicht radicaal in de principiële stelling: geen burgemeesters of schepenen (zelfs van kleine gemeenten) in het parlement, tenzij de arrondissementele partijbesturen afwijkingen toestaan. Die afwijkingen zijn verleend voor Julien Desseyn, burgemeester van Middelkerke, Jaak Gabriëls, burgemeester van Bree, Johan Sarwens, burgemeester van Bilzen, en Luk Vanhorenbeek, schepenen van Bierbeek. Al bij al bekleedt éénvierde van de VU-kamerfractie een gemeentelijk beleidsmandaat, wat toch nog een vrij hoge score is.

Anders Gaan Leven (Agalev).

Agalev beschikt over een pollreglement voor de parlements- en de provincieraadsverkiezingen, goedgekeurd door de Stuurgroep (12).

De lijsten worden krachtens dit reglement vastgelegd door de algemene vergadering van de leden in elk arrondissement, uiterlijk twaalf dagen na de afkondiging van de verkiezingen. Ieder lid dat minimum één jaar is aangesloten, evenals elke actieve groene persoon die niet bij een andere partij is aangesloten, kan kandidaat zijn voor de verkiezingen. De Stuurgroep beslist over de ontvankelijkheid van de kandidaturen van niet-partijleden.

De arrondissementsvergadering legt de volgorde van de kandidaten vast bij geheime stemming. Daarna wordt de lijst onderworpen aan een algemene aanvaardingsstemming. Haalt de lijst de tweederde meerderheid, dan wordt hij ter bekrachtiging doorgestuurd naar de Stuurgroep, die hem enkel nog kan wijzigen met eveneens een tweederde meerderheid. Als de gekwalificeerde meerderheid in het arrondissement niet is verkregen, wordt een tweede stembeurt gehouden; is de bijzondere meerderheid dan nog niet gehaald, wordt de lijst toch doorgestuurd naar de Stuurgroep die hem evenwel met een gewone meerderheid kan wijzigen. Als de lijst in het arrondissement zelfs geen gewone meerderheid kan verkrijgen, beslist de Stuurgroep.

De « morele code voor de kandidaten van Agalev bij de nationale verkiezingen » schrijft voor dat elke cumulatie van politieke mandaten verboden is. Geen enkele uitzondering kan worden toegestaan. Een parlements lid kan zich slechts kandidaat stellen voor een ander politiek mandaat na goedkeuring door de Stuurgroep. Als het voor dit mandaat gekozen wordt, moet het ontslag nemen als parlements lid.

(12) Pollreglement voor de parlements- en provincieraadsverkiezingen 1985.

Voor zover wij hebben kunnen nagaan is in alle arrondissementen de procedure gevolgd.

De Agalev-fractie.

De vorige fractie bestond uit twee leden : Ludo Dierickx (Antwerpen) en Fernand Geyselings (Mechelen). F. Geyselings maakte een overstap naar de senaatslijst (maar werd niet gekozen). Drie nieuwelingen hebben hun intrede gedaan in de Agalev-kamerfractie : Joan Pepermans (Mechelen), Mieke Vogels (Antwerpen) en Wilfried Van Durme (Gent-Eeklo, voormalig provincieraadslid).

Besluit.

Alle Vlaamse partijen wendden voor de samenstelling van hun lijsten technieken aan, waarbij de leden op een of andere manier worden betrokken.

Als men er van uit gaat dat in dit opzicht de meest democratische vorm van besluitvorming die is waarbij alle leden de gelegenheid wordt geboden rechtstreeks te participeren in de lijstvormingsoperaties, dan beantwoordt ongetwijfeld de zgn. « Poll » aan dit beeld.

De poll doet zich voor onder twee verschijningsvormen. Vooreerst de zogenoemde voorverkiezingen, waarbij alle leden worden opgeroepen de ingediende kandidaturen, vermeld op een stembrief, te rangschikken tijdens heuse verkiezingen. Deze techniek wordt nog gedeeltelijk gehuldigd door de socialistische partijen, maar hij raakt er steeds meer in onbruik, zeker aan Vlaamse zijde. Vervolgens de algemene ledenvergadering, die ter zitting stemt, al dan niet geheim, over de ingediende kandidaturen. Dit is het geval bij Agalev.

Een onmiskenbaar nadeel aan de poll-technieken is de lage deelnemingsgraad van de leden : niet eens de helft van de leden schijnt belangstelling te tonen voor de voorverkiezingen, wat de democratische grondslag ervan toch erg relativeert.

De andere samenstellingswijzen steunen alle op getrapte technieken. Ze houden in dat ofwel de leden met modellijsten, opgesteld door de bestuursinstanties, worden geconfronteerd, dit wil zeggen nadat er reeds één of meer selecties hebben plaats gehad, ofwel vertegenwoordigende organen (raden, congressen) uiteindelijk beslissen over de lijsten. Voordeel van deze technieken is dat de vorming van de lijsten per definitie in handen is van de meest actieve en meest militante leden van de partij. Nadeel is evenwel dat klikjesvorming en belangenvereniging een grote rol kunnen spelen in de operatie.

Uiteindelijk wijst de praktijk uit dat het verschil tussen de rechtstreekse en onrechtstreekse technieken van ledenparticipatie aldaar door theoretischer wordt: doordat een meerderheid van de leden zich desinteresseert van de pollverrichtingen, is de inbreng van de militante groep ook hier doorslaggevend, net zoals bij de getrapte samenstellingsvormen.

Het lijkt er dan ook op dat de discussie over de ideale want meest democratische samenstellingstechniek steeds meer academisch is geworden.

Summary : The constitution of the candidates-lists in the Flemish parties.

This paper describes the common techniques used in the constitution of candidates-lists for parliamentary elections. A common feature of these techniques is the consultation of party members. But the way in which this is done differs among the parties. AGALEV, the ecologist party, offers every member the possibility to have his say about every candidate. The socialist party (SP) uses this system in two constituencies; in the other constituencies a special congress decides. The christian-democrats (CVP), the liberals (PVV) and the Flemish nationalists (VOLKSUNIE) constitute their lists by indirect vote: the leadership performs a first selection and the members then either approve or disapprove of this choice.

Our research indicates that there are no essential differences between these two techniques from the point of view of membership participation. In both the ecologist and the socialist party the majority of members does not participate in the candidates-elections. Therefore, as with the indirect vote, candidates-lists are constituted by an active, militant and elitist group of members.

Whatever the technique used the influence of the rank-and-file-member is small.

